

कक्षा – एकादशी (2024-25)
संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) (कोड सं. 022)

आहत्य-अङ्काः - 80+20

आहत्य-कालांशाः - 210

वार्षिकमूल्याङ्कनाय निर्मिते प्रश्नपत्रे भागचतुष्टयं भविष्यति –

‘क’ भागः अपठित – अवबोधनम्	10 अङ्काः	20 कालांशाः
‘ख’ भागः रचनात्मक- कार्यम्	10 अङ्काः	30 कालांशाः
‘ग’ भागः अनुप्रयुक्त – व्याकरणम्	20 अङ्काः	55 कालांशाः
‘घ’ भागः		
(i) पठितावबोधनम्	30 अङ्काः	85 कालांशाः
(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः	10 अङ्काः	20 कालांशाः

भागानुसारं विषयाः अङ्कविभाजनञ्च

80 अङ्काः

क्र. सं.	विषयाः	प्रश्नप्रकाराः	मूल्यभारः
‘क’ भागः अपठित – अवबोधनम्			
1.	एकः गद्यांशः (80-100 शब्दपरिमितः)	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ शीर्षकम् (लघूत्तरात्मकः) भाषिककार्यम् (बहुविकल्पात्मकाः)	1×2=2 2×2=4 1×1=1 1×3=3
		पूर्णभारः	10 अङ्काः
‘ख’ भागः रचनात्मक – कार्यम्			
2.	पत्रलेखनम्	निबन्धात्मकः	5
3.	अनुच्छेदलेखनम् अथवा संस्कृतभाषया अनुवादः	निबन्धात्मकः	5
		पूर्णभारः	10 अङ्काः
‘ग’ भागः अनुप्रयुक्त – व्याकरणम्			
4.	सन्धिः	लघूत्तरात्मकाः	1×3=3
5.	शब्दरूपाणि	बहुविकल्पात्मकाः	1×3=3

6.	धातुरूपाणि	बहुविकल्पात्मकाः	1×3=3
7.	प्रत्ययाः	बहुविकल्पात्मकाः	1×3=3
8.	अव्ययानि	लघूत्तरात्मकाः	½×4=2
9.	कारक-उपपदविभक्तयः	बहुविकल्पात्मकाः	1×3=3
10.	पठितपाठ्यांशेषु सरलसमस्तपदानां विग्रहाः	बहुविकल्पात्मकाः	1×3=3
		पूर्णभारः	20 अङ्काः
‘घ’ भागः			
(i) पठित – अवबोधनम्			
11.	गद्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
12.	पद्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
13.	नाट्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	½×2=1 1×2=2 1×2=2
14.	प्रश्ननिर्माणम्	पूर्णवाक्यात्मकाः	1×4=4
15.	अन्वयः	निबन्धात्मकः	3
16.	भावार्थलेखनम्/ चरित्रचित्रणम्	निबन्धात्मकः	3
17.	सप्रसङ्गव्याख्या	निबन्धात्मकः	5
		पूर्णभारः	30 अङ्काः
‘घ’ भागः			
(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः			
18.	प्रमुखलेखकानां परिचयः	अति-लघूत्तरात्मकाः	1×4=4
19.	संस्कृतभाषोद्भवविकासौ वैदिक-साहित्यस्य परिचयश्च	लघूत्तरात्मकाः	1×3=3
20.	लौकिक-साहित्यस्य परिचयः	लघूत्तरात्मकाः	1×3=3
		पूर्णभारः	10 अङ्काः
सम्पूर्णभारः			80 अङ्काः

प्रश्नपत्र-प्रारूपम् /संरचना
कक्षा – एकादशी (2024-25)
संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) (कोड सं. 022)

प्रश्नप्रकारः	प्रश्नानां सङ्ख्या	विभाग-सङ्ख्या	प्रतिप्रश्नम् अङ्कभारः	आहत्याङ्काः
बहुविकल्पात्मकाः 1 अङ्कः	$3+3+3+3+3+3=18$	6	1	18
अति-लघूत्तरात्मकाः ½ अङ्कः	$2+2+2=6$	3	½	3
अति-लघूत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	$2+4=6$	2	1	6
निबन्धात्मकाः 5 अङ्काः	$1+1+1=3$	3	5	15
निबन्धात्मकाः 3 अङ्काः	$1+1=2$	2	3	6
दीर्घोत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	$2+2+2+4=10$	4	1	10
दीर्घोत्तरात्मकाः 2 अङ्कौ	$2=2$	1	2	4
लघूत्तरात्मकाः ½ अङ्कः	$4=4$	1	½	2
लघूत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	$1+3+2+2+2+3+3=16$	7	1	16
			आहत्याङ्काः	80

संस्कृतपाठ्यक्रमः (ऐच्छिकम्) कोड सं. 022

कक्षा – एकादशी (2024-25)

वार्षिक मूल्याङ्कनम्

‘क’ भागः	
अपठित – अवबोधनम्	
(10 अङ्काः)	
1. एकः अपठितः गद्यांशः 80-100 शब्दपरिमितः गद्यांशः, सरलकथा ➤ एकपदेन पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम् (2+4) ➤ शीर्षकलेखनम् (1) ➤ अनुच्छेद-आधारितं भाषिकं कार्यम् (3) भाषिककार्याय तत्त्वानि - ✓ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ✓ विशेषण-विशेष्यचयनम् ✓ पर्याय-विलोमपदचयनम् ✓ सवर्नामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	10
‘ख’ भागः	
रचनात्मकं कार्यम्	
(10 अङ्काः)	
2. सङ्केताधारितम् औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रलेखनम् (पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)	5
3. सङ्केताधारितम् अनुच्छेदलेखनम् अथवा हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितानां वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः	5
‘ग’ भागः	
अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	
(20 अङ्काः)	
4. सन्धिकार्यम् स्वरसन्धिः ➤ दीर्घः, गुणः, यण्, अयादि, पूर्वरूपम् व्यञ्जनसन्धिः ➤ श्रुत्वम्, ष्टुत्वम्, मोऽनुस्वारः, परसवर्णः विसर्गसन्धिः ➤ सत्वम्, उत्त्वम्, रत्वम्, लोपः	3
5. शब्दरूपाणि (वाक्येषु विभक्ति-प्रयोगः) अजन्ताः ➤ अजन्ताः - सर्व, पूर्व, सखि, दातृ, नृ, गो, स्वसृ, अक्षि ➤ हलन्तः - भवत्, पथिन्, मरुत्, तादृश्, अदस्, दिश्, वाच्, गिर, धनिन्, पयस्	3

6. धातुरूपाणि परस्मैपदिनः (2 अङ्कौ) ➤ भू, गम्, नम्, अस्, क्रुध्, हन्, श्रु, नश्, आप्, शक्, इष्, प्रच्छ्, कृ, ज्ञा, भक्ष्, चिन्त्, नृत्, कथ् (पञ्चलकारेषु) आत्मनेपदिनः (1 अङ्कः) ➤ सेव्, रुच्, लभ्, मुद्, याच् - (लट्-लृट्लकारयोः)	3
7. प्रत्ययाः (अ) कृदन्ताः - क्त, क्तवत्, शतृ, शानच्, यत्, तव्यत्, अनीयर्, तृच्, क्तिन्, अच् । (आ) तद्धिताः - णिनि, ठक्, अण्, त्व, मयट् । (इ) स्त्रीप्रत्ययाः - टाप्, डीप् ।	3
8. अव्ययानि उच्चैः, शनैः, अधः, ऋते, युगपत्, अद्य, श्वः, ह्यः, सायम्, चिरम्, तूष्णीम्, सहसा, मिथ्या, पुरा, प्रायः, नूनम्, भूयः, खलु । पठितांशेषु प्रयुक्तानि अन्यानि अव्ययपदानि च	2
9. विभक्तिप्रयोगाः - पठितपाठ्यांशेषु प्रयुक्त-उपपदकारकविभक्तीः अधिकृत्य प्रश्नाः	3
10. पठितपाठ्यांशेषु सरलसमस्तपदानां विग्रहाः	3
‘घ’ भागः	
(i) पठितावबोधनम् (30 अङ्काः)	
11. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः - एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् - ➤ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➤ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➤ पर्याय-विलोमपदचयनम्	5
12. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः - एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् - ➤ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➤ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➤ पर्याय-विलोमपदचयनम्	5
13. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः - एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् - ➤ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➤ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➤ पर्याय-विलोमपदचयनम्	5
14. वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि अधिकृत्य उचितप्रश्ननिर्माणम्	4
15. एकस्य श्लोकस्य अन्वयः (पूर्णः अन्वयः लेखनीयः)	3

16. भावार्थलेखनम्/ चरित्रचित्रणम्	3
17. सप्रसङ्गव्याख्या	5
‘घ’ भागः	
(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः (10 अङ्काः)	
18. पाठ्यपुस्तके सङ्कलित-अंशानां प्रमुखलेखकानां परिचयः	4
19. वैदिक-साहित्यस्य परिचयः	3
20. लौकिक-साहित्यस्य परिचयः	3

परीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

पाठ्यपुस्तकम् – शाश्वती - प्रथमो भागः			
पाठसङ्ख्या	पाठनाम	पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथमः पाठः	वेदामृतम्	नवमः पाठः	विज्ञाननौका
तृतीयः पाठः	परोपकाराय सतां विभूतयः	दशमः पाठः	कन्यामाणिक्यम्
चतुर्थः पाठः	मानो हि महतां धनम्	एकादशः पाठः	ईशः कुत्रास्ति
पञ्चमः पाठः	सौवर्णशकटिका	त्रयोदशः पाठः	सत्त्वमाहो रजस्तमः
षष्ठः पाठः	आहारविचारः		

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथम अध्याय	संस्कृत भाषा उद्भव एवं विकास वैदिक साहित्य
तृतीय अध्याय	रामायण, महाभारत एवं पुराण

सहायकपुस्तकानि

- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
- हायर संस्कृतग्रामर (एम् आर् कालेलिखितम्)
- रचनानुवादकौमुदी - कपिलदेवद्विवेदीलिखितम् विश्वविद्यालयप्रकाशनम्, वाराणसी ।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम् ।
